

UCHWAŁA NR XXV/159/21
RADY GMINY BUKOWIEC
z dnia 20 maja 2021 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2021- 2023

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713, poz. 1378) oraz art. 176 pkt 1 i art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2020 r. poz. 821, z 2021 r. poz. 159) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjąć Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2021-2023, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Bukowiec.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podpisania i podlega ogłoszeniu w sposób zwyczajowo przyjęty na terenie gminy.

Przewodniczący Rady Gminy

Czesław Wszolek

Uzasadnienie

Obowiązek przyjęcia niniejszej uchwały wynika z art. 176 pkt 1 i art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2020 r. poz. 821 oraz z 2021 r. poz. 159). Istotnym elementem ustawy jest wprowadzenie rozbudowanego systemu profilaktyki oraz intensyfikacji działań na rzecz rodziny wychowującej małoletnie dzieci i przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo- wychowawczych. W związku z powyższym podjęcie przedmiotowej uchwały jest uzasadnione.

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY

Czesław Wszolek

Załącznik
do uchwały nr XXV/159/21
Rady Gminy Bukowiec
z dnia 20 maja 2021 r.

GMINNY PROGRAM WSPIERANIA RODZINY NA LATA 2021-2023

GMINA BUKOWIEC

Zawartość

Wstęp	3
Wiadomości ogólne.....	6
Podstawa prawna programu	6
Podstawowe definicje.....	6
Cel i działania podejmowane w ramach realizacji Programu	9
Podmioty odpowiedzialne	9
Diagnoza problemów społecznych	9
Informacje o Gminie	9
Analiza SWOT	18
Instytucje mogące udzielać pomocy i wsparcia rodzinom.....	19
Zadania i realizacja Gminnego Programu Wspierania Rodziny.....	20
Harmonogram i plan realizacji działań w zakresie wspierania rodziny	20
Monitoring i ewaluacja programu	24
Zakończenie	25
Spis tabel:	25

WSTĘP

Rodzina jest najlepszym naturalnym środowiskiem dla dziecka, które otoczone indywidualną opieką ma możliwość zaspokojenia swoich potrzeb. Dorastanie w takim środowisku pozwala dziecku na prawidłowy rozwój oraz prawidłową socjalizację, bowiem to rodzina ma największy wpływ na kształtowanie osobowości, systemu wartości oraz poglądów czy stylu życia dziecka.

Wychowanie polega nie tylko na zaspokajaniu podstawowych potrzeb zarówno biologicznych jak i psychicznych, ale skupia się również na wielu ważnych funkcjach, do których należą m.in. kultywowanie i przekazywanie dziecku systemu wartości, norm i wzorców postępowania czy przygotowanie dziecka do odpowiedzialnego, dorosłego życia.

Szybki rozwój społeczeństw oraz zmieniająca się sytuacja społeczno- gospodarcza sprzyjają powstawaniu wielu zagrożeń przyczyniających się do dezintegracji rodziny. W związku z reorganizacją rynku pracy w ciągu ostatnich kilku lat pojawiło się zjawisko bezrobocia, które w znacznym stopniu przyczyniło się do obniżenia poziomu życia, a co za tym idzie pogorszenia sytuacji bytowej rodzin, która niejednokrotnie prowadzi do powstawania konfliktów oraz zaniedbań w zakresie pełnienia funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Należy przy tym zauważyć, że niejednokrotnie migracja wymuszona koniecznością znalezienia źródła dochodu wiąże się ze zmniejszoną ilością czasu poświęconego dla rodziny, rozłąką na dłuższy czas oraz konfliktami. Brak zatrudnienia oraz pojawiające się w tym okresie trudności niejednokrotnie są przyczyną powstawania w rodzinie problemu nadużywania alkoholu oraz przestępstw przeciwko rodzinie (przemoc w rodzinie, zaniedbania, nadużywanie alkoholu przez nieletnich, przestępstwa seksualne). Patologie pojawiające się w środowisku rodzinnym często objawiają się poprzez brak właściwej opieki nad dziećmi, niewłaściwymi wzorcami zachowań, zaniedbaniami i brakiem zaradności. Dzieci funkcjonujące w takim środowisku nie mając innych wzorców zachowań „kopiują” zachowania domowników, sięgają po alkohol, tytoń, narkotyki, wykazują się agresją, mają trudności w nauce oraz w kontaktach z rówieśnikami.

Pomoc społeczna jako instytucja polityki społecznej, której celem jest pomoc osobom i rodzinom w pokonywaniu trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać

przy wykorzystaniu swoich zasobów i możliwości ma tworzyć system wspomagania rodzin, dzieci i młodzieży, tak aby poprzez wykorzystanie swoich możliwości byli oni w stanie poradzić sobie z zaistniałymi problemami. W zakresie pomocy rodzinie zagrożonej dysfunkcjami konieczne jest stałe monitorowanie rodziny przez pracowników socjalnych, asystentów rodziny, pedagogów szkolnych, pracowników służby zdrowia, policji, kuratorów i przedstawicieli innych instytucji, które współpracują z rodziną. Praca w/w przedstawicieli powinna być realizowana przy współpracy ze środowiskiem lokalnym i rodzinnym oraz zaangażowaniu rodziny, której problem dotyczy. Istotnym elementem podczas pracy z rodziną problemową jest wyzwalanie aktywności wszystkich członków rodziny w pokonywaniu trudnej sytuacji życiowej, w której się znalazła, tak aby wykorzystując własne zasoby i możliwości była w stanie wyjść z trudnej sytuacji. Należy zaznaczyć, że pracownicy służb społecznych mają wspierać i wspomagać, a nie wyręczać rodzinę w pełnieniu funkcji opiekuńczo- wychowawczej.

Skuteczna ochrona dzieci i pomoc im może być osiągnięta we współpracy ze środowiskiem lokalnym (w tym sąsiedzkim), sądami i ich organami pomocniczymi, Policją, instytucjami oświatowymi, służbą zdrowia, Kościołem i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami pozarządowymi.

Rodzina szczególnie oddziałuje na osobowość dziecka, przekazując mu swój system wartości, tradycji, ukierunkowując jego aktywność i postępowanie na całe życie. Może skutecznie przeciwdziałać niekorzystnym zjawiskom zarówno w okresie dzieciństwa jak i w okresie dojrzewania młodzieży.

Wsparcie rodziny powinno być w miarę możliwości wczesne i mieć charakter profilaktyczny. Wszelkie działania powinny być prowadzone za zgodą rodziny i z jej aktywnym udziałem, uwzględniając zasadę pomocniczości.

Działania podejmowane w ramach niniejszego Programu ukierunkowane są na ograniczanie liczby dzieci w pieczy zastępczej. Prowadzenie profilaktycznych działań wspierających dziecko w rodzinie jest formą pomocy tańszą i bardziej skuteczną. Natomiast praca z rodziną biologiczną w przypadku, gdy zaistnieje konieczność umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej, ma na celu jak najszybszy powrót dziecka do rodziny. Dlatego działania wspierające w utrzymaniu pełnej rodziny są ze względów społecznych i ekonomicznych

szczególnie wskazane także z uwagi na obniżenie kosztów związanych z pobytem dziecka w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej.

W związku z powyższym założeniem Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2021-2023 jest utworzenie spójnego systemu wsparcia dzieci i rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo- wychowawczych, w celu przywrócenia im zdolności do wypełniania tych funkcji poprzez pracę z rodziną oraz zapewnienie pomocy w opiece i wychowaniu dzieci.

Działania podejmowane w ramach realizacji Programu będą się koncentrować na dziecku oraz na całej rodzinie, również wtedy gdy dziecko zostanie umieszczone poza rodziną biologiczną, w celu odzyskania przez nią funkcji opiekuńczych.

WIADOMOŚCI OGÓLNE

PODSTAWA PRAWNA PROGRAMU

- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2020 r. poz. 821 ze zm. oraz z 2021 r. poz. 159),
- Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (Dz. U. z 2020 r. poz. 1329),
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2020 r. poz. 1876 ze zm.),
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2020 r. poz. 218 ze zm.),
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2019 r. poz. 2277 ze zm.),
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2020 r. poz. 2050),
- Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. z 2019 r. poz. 2407 ze zm.),
- Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 111),
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowiec na lata 2014-2021

PODSTAWOWE DEFINICJE

Rodzina – przytaczając definicję Ryszarda Wroczyńskiego można określić rodzinę, jako środowisko naturalne, do którego przynależność wynika z samego faktu urodzenia się, jest ona „instytucją równie dawną jak społeczne życie człowieka, która stanowiła zawsze główną komórkę życia społecznego, podstawową w sensie biologicznym, zapewniającą ciągłość generacji i społeczno - kulturową, wdrażającą młodą generację w podstawy życia społeczno - kulturowego”.

Według ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie przez członka rodziny należy rozumieć osobę najbliższą, którą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu, a także inną osobę wspólnie zamieszkującą lub gospodarującą.

Rodzina zastępcza - rodzina, która tymczasowo lub stale opiekuje się i wychowuje dzieci, które zostały osierocone, odrzucone lub, których rodzice biologiczni nie są w stanie zapewnić im bezpieczeństwa i opieki. Rodzina zastępcza kieruje się dobrem dziecka i poszanowaniem jego praw, a w szczególności prawa do: wiedzy o jego pochodzeniu, podtrzymywania kontaktu emocjonalnego z rodziną naturalną oraz swobodnego kontaktu z rodzicami i osobami bliskimi, poszanowaniem godności i ochroną przed wszelkimi formami przemocy. Intencją i założeniem opieki zastępczej jest jej tymczasowość w związku z czym dziecko powinno przebywać w niej do momentu uregulowania sytuacji życiowej własnej rodziny. Oczywiście nie można wykluczyć i takich sytuacji, gdzie dziecko pozostanie pod opieką rodziców zastępczych do momentu osiągnięcia pełnoletniości lub usamodzielnienia.

Formy rodzinnej pieczy zastępczej:

1. Rodzina zastępcza:

- Spokrewniona;
- Niezawodowa;
- Zawodowa, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowa specjalistyczna.

2. Rodzinny Dom Dziecka.

Rodzina wspierająca – w celu wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych rodzina może zostać objęta pomocą rodziny wspierającej, której celem jest pomoc rodzinie przeżywającej trudności w:

- 1) opiece i wychowaniu dziecka;
- 2) prowadzeniu gospodarstwa domowego;
- 3) kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

Pełnienie funkcji rodziny wspierającej może być powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka. Rodzinę wspierającą ustanawia wójt ze względu na miejsce zamieszkania rodziny wspieranej po uzyskaniu pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej wydanej na podstawie przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego. Z rodziną wspierającą zawierana jest umowa, która określa zasady zwrotu kosztów związanych z udzielaniem pomocy.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza - zapewnia dzieciom i młodzieży pozbawionym częściowo i całkowicie opieki rodzicielskiej oraz niedostosowanym społecznie dzienną lub całodobową, ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie, jak również zaspakają ich niezbędne potrzeby, ponadto wspiera działania rodziców w wychowaniu i sprawowaniu

opieki, umożliwia kontakt dziecka z rodzicami bądź innymi osobami bliskimi. Pobyt w placówce powinien mieć charakter przejściowy

Ze względu na specyfikację działań placówki dzieli się na:

1. Placówki wsparcia dziennego - wspierają rodzinę w sprawowaniu jej podstawowych funkcji. Zapewniają pomoc rodzinie i dzieciom sprawiającym problemy wychowawcze, zagrożonym demoralizacją, przestępczością lub uzależnieniami. Współpracują ze szkołą, ośrodkiem pomocy społecznej i innymi instytucjami w rozwiązywaniu problemów wychowawczych.

W ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej rozróżnia się 3 formy prowadzenia placówek wsparcia dziennego:

- 1) w formie opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych;
 - 2) w formie specjalistycznej;
 - 3) w formie pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę.
2. Placówki interwencyjne - ich zadaniem jest doraźna opieka nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności placówka ta jest obowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia dziecku opieki. Pobyt dziecka w takiej placówce nie może trwać dłużej niż 3 miesiące.
 3. Placówki rodzinne - podstawowym zadaniem tych placówek jest zapewnienie dzieciom opieki całodobowej i wychowanie ich w warunkach zbliżonych do domu rodzinnego, a także zapewnienie opieki do czasu powrotu dziecka do rodziny czy umieszczenia go w rodzinie adopcyjnej lub jego usamodzielnienia.
 4. Placówki socjalizacyjne - zapewniają całodobową opiekę oraz wychowanie dzieciom wymagającym szczególnej opieki lub mającym trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie, którym nie znaleziono rodzinnej opieki zastępczej.

CEL I DZIAŁANIA PODEJMOWANE W RAMACH REALIZACJI PROGRAMU

Podstawowym celem realizacji Gminnego Programu Wspierania Rodziny jest pomoc rodzinom w pokonaniu pojawiających się trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie samodzielnie rozwiązać. Ponadto celem podejmowanych działań jest:

- zapewnienie rodzinom bezpieczeństwa socjalnego;
- zapobieganie powstawaniu sytuacji kryzysowych wymagających interwencji;
- wzmocnienie roli i funkcji rodziny;
- współpraca z instytucjami, stowarzyszeniami, organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz dziecka i rodziny;
- przeciwdziałanie marginalizacji i degradacji społecznej rodziny.

Określone cele będą realizowane poprzez:

- zapewnienie pomocy materialnej i rzeczowej ubogim rodzinom;
- objęcie pomocą materialną uczniów przyznawaną w formie stypendiów szkolnych;
- objęcie dożywianiem wszystkich potrzebujących dzieci;
- zapewnienie bezpłatnej i powszechnej dostępności do poradnictwa specjalistycznego oraz informowanie o miejscach, w których można uzyskać pomoc;
- działania aktywizujące zawodowo i społecznie rodziny, w których występuje bezrobocie;
- prowadzenie programów profilaktycznych w szkołach i przedszkolach;
- prowadzenie działań interwencyjnych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci.

Określone powyżej działania będą prowadzone poprzez pracę z rodziną.

PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE

Gminny Program Wspierania Rodziny będzie realizowany na zasadzie współdziałania między następującymi partnerami:

1. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowcu;
2. Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych;
3. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie;
4. Powiatowy Urząd Pracy;
5. Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
6. Posterunek Policji w Bukowcu;
7. Placówki Oświatowe;
8. Gminna Przychodnia w Bukowcu.

DIAGNOZA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

INFORMACJE O GMINIE

Gmina Bukowiec położona jest w północnej części województwa kujawsko-pomorskiego, w powiecie świeckim. Zamieszkuje ją ogółem 4 969 mieszkańców, w tym 2 476 kobiet i 2 493

mężczyzn, liczba dzieci w wieku od 0 do 18 lat stanowi 1 131, liczba osób dorosłych to 3 838 (dane na 31.12.2020 r.). Podział mieszkańców gminy w poszczególnych grupach wiekowych przedstawia się następująco:

Wiek	Mężczyźni	Kobiety	Razem
0-2	80	90	170
3	31	18	49
4-5	66	64	130
6	30	24	54
7	34	40	74
9-12	188	150	338
13-15	92	74	166
16-17	56	47	103
18	23	24	47
19-65	1 581	0	1 581
19-60	0	1 391	1 391
> 65	312	0	312
> 60	0	554	554
Razem	2 493	2 476	4 969

Tabela 1: Dane statystyczne Urzędu Stanu Cywilnego na dzień 31.12.2020 r.

Bukowiec jest Gminą położoną na Równinie Świeckiej, nad Potokiem Młyńskim, w bliskim sąsiedztwie Borów Tucholskich. Graniczy z gminami: Drzycim, Lniano, Pruszcz, Świecie i Świekatowo. Sieć osadniczą gminy stanowi 16 miejscowości skupionych w 13 sołectwach (Bramka, Branica, Budyń, Bukowiec, Krupocin, Gawroniec, Korytowo, Plewno, Poledno, Polskie Łąki, Przysiersk, Różanna, Tuszynki).

Gmina ma rolniczy charakter, użytki rolne zajmują powierzchnię ok. 8 750 ha. Działalność rolniczą prowadzi ponad 400 gospodarstw rolnych. Ponadto na terenie gminy działa około 200 podmiotów gospodarczych, działających głównie w dziedzinie usług transportowych, budowlanych oraz handlu.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowcu udziela pomocy rodzinom w szczególności z powodów wskazanych w poniższej tabeli.

L.p.	Powód	Rok		
		2018	2019	2020
1.	Ubóstwo	75	69	70
2.	Bezrobocie	83	72	67
3.	Niepełnosprawność	76	74	61
4.	Długotrwała lub ciężka choroba	75	60	49
5.	Alkoholizm	2	4	4
6.	Rodzina niepełna	17	16	21
7.	Wielodzietność	19	25	18

Tabela 2 Rodziny, którym Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej przyznał pomoc w latach 2018-2020 z podziałem na powód jej przyznania.

Najczęstszymi przyczynami korzystania ze świadczeń Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowcu było ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba. Bezrobocie, które jest jednym z czynników prowadzących do dezintegracji rodziny polega przede wszystkim na tym, iż ludzie chętni do podjęcia zatrudnienia, deklarujący chęć podjęcia pracy w każdej chwili nie znajdują jej z różnych powodów.

W ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy za osobę bezrobotną uważa się, niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym w danym zawodzie lub w danej służbie albo innej pracy zarobkowej albo jeżeli jest osobą niepełnosprawną, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy, nieuczącą się w szkole, z wyjątkiem uczącej się w szkole dla dorosłych lub przystępującej do egzaminu eksternistycznego z zakresu programu nauczania tej szkoły lub w szkole wyższej, gdzie studiuje na studiach niestacjonarnych, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania stałego lub czasowego powiatowym urzędzie pracy oraz poszukującą zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej jeżeli: ukończyła 18 rok życia, nie osiągnęła wieku emerytalnego. Stopa bezrobocia w powiecie świeckim na koniec 2020 roku wynosiła 7,2%. W Powiatowym Urzędzie Pracy w Świeciu liczba zarejestrowanych

bezrobotnych z obszaru gminy Bukowiec (stan z dnia 31.12.2020 r.) wynosiła 133 osoby, z czego 85 osób to kobiety.

Wyszczególnienie		Gmina Bukowiec	
		ogółem	kobiety
1. Liczba bezrobotnych		133	85
w tym	poprzednio pracujący	114	74
	ze zwolnień grupowych	5	2
	z prawem do zasiłku	12	9
	osoby w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki	7	4
	posiadający gospodarstwo rolne	8	4
2. Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy		120	80
w tym	do 30 roku życia	43	28
	Do 25 roku życia	21	13
	długotrwale	65	47
	bez kwalifikacji zawodowych	55	38
	bez doświadczenia zawodowego	26	17
	Powyżej 50 roku życia	28	12
	Korzystający ze świadczeń pomocy społecznej	20	15
	Posiadający co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia	33	29
	Posiadający co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia	0	0
	niepełnosprawni	12	7
3. Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy w miesiącach			
z tego	do 1	9	5
	1 - 3	31	16
	3 - 6	24	14
	6 - 12	23	14
	12 - 24	16	14

	pow. 24	30	22
4. Bezrobotni wg wieku			
z tego	18 - 24	21	13
	25 - 34	38	28
	35 - 44	33	22
	45 - 54	24	18
	55 - 59	12	4
	60 - 64	5	0
5. Bezrobotni wg wykształcenia			
z tego	wyższe	5	4
	policealne i średnie zawodowe	24	17
	średnie ogólnokształcące	13	9
	zasadnicze zawodowe	39	26
	gimnazjalne i poniżej	52	29
7. Podjęcia pracy w okresie		105	66
w tym pracy subsydiowanej		12	4
8. Rozpoczęcia staży		25	15
9. Rozpoczęcia szkoleń		0	0

Tabela 3. Informacja o bezrobociu w gminie Bukowiec, stan na dzień 31.12.2020 r. (dane pochodzą z PUP w Świeciu)

Z powyższej tabeli wynika, że najwięcej osób bezrobotnych jest w przedziale wiekowym 25- 34 roku życia. Są to osoby młode, które nie znalazły zatrudnienia zaraz po ukończeniu studiów lub osoby, które są na etapie zakładania swoich rodzin. Analizując powyższe dane można wnioskować, iż rodziny na samym starcie borykają się z problemem jakim jest bezrobocie. W ramach aktywizacji tych osób organizowane są prace społecznie użyteczne, podczas których podopieczni Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej pracują w poszczególnych sołectwach. W roku 2020 w ramach prac społecznie użytecznych zatrudnienie znalazły 4 osoby. Bezrobocie jest zjawiskiem złożonym, które prowadzi do wielu negatywnych skutków, wśród których wymienia się pogorszenie sytuacji materialnej, pogorszenie stanu zdrowia czy pogorszenie relacji pomiędzy członkami rodziny. Drugim niezmiernie ważnym problemem wpływającym na powstawanie rodzin dysfunkcyjnych jest alkoholizm, który coraz częściej dotyka również młodych ludzi. Niejednokrotnie po alkohol sięgają już dzieci w wieku 12 lat, a nawet młodsze. Takim zachowaniom często sprzyja szeroka reklama napojów alkoholowych oraz ogólna ich dostępność. Ważnym elementem jest

tutaj zjawisko zwane współzależnieniem. Osoby z najbliższego otoczenia nie mogą poradzić sobie z nałogiem kogoś bliskiego godzą się z tą sytuacją i usprawiedliwiają zachowania osoby uzależnionej.

W gminie Bukowiec w ramach realizacji Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii funkcjonuje Gminny Punkt Pomocy Psychologicznej i Prawnej świadczący pomoc ofiarom przemocy w rodzinie. W Punkcie tym na umowę zlecenie zatrudniony jest psychoterapeuta i prawnik. Punkt udziela pomocy z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, świadczy porady prawne z zakresu prawa rodzinnego, karnego, prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz pomaga w przygotowaniu dokumentacji do sądu.

Działa również Gminny Punkt Konsultacyjny dla Osób Uzależnionych od Alkoholu i Narkotyków, w którym zatrudniony jest psychoterapeuta uzależnień. Jego zadanie polega na prowadzeniu rozmów z osobami uzależnionymi od alkoholu oraz z rodzinami osób uzależnionych. W roku 2020 w Gminnym Punkcie Konsultacyjnym dla Osób Uzależnionych od Alkoholu i Narkotyków zostało udzielonych 56 porad. W Gminnym Punkcie Pomocy Psychologicznej i Prawnej psycholog udzielił 42 porady, natomiast prawnik 38 porad.

Na terenie gminy działają też Świetlice Środowiskowe w Polednie, w Bukowcu, w Różannie, w Gawrońcu, w Budyniu, w Polskich Łąkach, gdzie prowadzone są zajęcia edukacyjno - wychowawcze oraz realizowane programy profilaktyczne mające na celu przeciwdziałanie patologiom społecznym.

Problem alkoholizmu bardzo ściśle wiąże się z problemem występowania przemocy domowej. Ze zjawiskiem tym spotykają się głównie pracownicy socjalni, policjanci, lekarze, pedagodzy, członkowie Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego.

Na podstawie danych z Posterunku Policji w Bukowcu dotyczących przypadków naruszania porządku publicznego i stosowania przemocy w rodzinie pod wpływem alkoholu odnotowano:

- 25 interwencji związanych z naruszeniem porządku publicznego,
- 7 przypadków stosowania przemocy w rodzinie,,
- 4 osoby zostały odwiezione do Izby Wytrzeźwień,

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowcu zatrudnia asystenta rodziny, którego zadaniem jest pomoc rodzinom borykającym się z problemami opiekuńczo-wychowawczymi z dziećmi, z problemem bezradności w prowadzeniu gospodarstwa domowego a także dotkniętych problemami przemocy czy uzależnień. Asystent z każdą z tych rodzin realizuje indywidualny plan pracy z rodziną.

Rok 2018		Rok 2019		Rok 2020	
Liczba rodzin	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba dzieci
15	34	17	34	14	24

Tabela 4. Liczba rodzin korzystających z pomocy asystenta rodziny w latach 2018 – 2020 (dane własne GOPS)

Od 16-06-2014 r. rodziny wielodzietne z terenu gminy mogą składać wnioski o wydanie Karty Dużej Rodziny w Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej. Prawo do korzystania z programu przysługuje niezależnie od dochodu. Karta jest przyznawana bezpłatnie i ma na celu uzyskanie uprawnień przysługujących na podstawie Rządowego programu dla rodzin wielodzietnych.

Liczba rodzin którym wydano Karty Dużej Rodziny w latach 2018 – 2020.

Rok 2018		Rok 2019		Rok 2020	
Liczba rodzin	Liczba kart	Liczba rodzin	Liczba kart	Liczba rodzin	Liczba kart
14	81	101	306	30	82

Tabela 5. Liczba rodzin którym wydano Karty Dużej Rodziny w latach 2018 – 2020(dane własne GOPS).

W okresie od 2014 r. do 2020 r. wydano łącznie 906 kart dla 267 rodzin.

Pracownicy socjalni systematycznie współpracują z Sądem Rejonowym w Świeciu – Wydział Rodzinny i Nieletnich, kuratorami zawodowymi i społecznymi. Współpraca ta dotyczy rodzin dysfunkcyjnych, w których Sąd orzeka ograniczenie praw rodzicielskich. W 2020 r. Sąd ograniczył władzę rodzicielską w stosunku do czterech rodzin przyznając jednocześnie dozór kuratora. W rodzinach tych wychowuje się 7 dzieci w wieku szkolnym. W przypadku trwałego pozbawienia władzy rodzicielskiej, Sąd postanawia o ustanowieniu nad dzieckiem opieki zastępczej i umieszczeniu poza rodziną biologiczną. W 2020 r. na terenie gminy funkcjonowało 10 rodzin zastępczych. Gmina

ponosi odpłatność za pobyt dziecka w pieczy zastępczej w wysokości 10% wydatków w pierwszym roku pobytu, 30% w drugim roku i 50% w trzecim roku.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej realizuje zadania zawarte w ustawie o świadczeniach rodzinnych i ustawie o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. Wśród przyznawanych i wypłacanych świadczeń rodzinnych można wyróżnić: zasiłki rodzinne oraz dodatki do zasiłków rodzinnych: z tytułu urodzenia dziecka, korzystania z urlopu wychowawczego, samotnego wychowywania dziecka, wielodzietności, rozpoczęcia roku szkolnego, kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, nauki poza miejscem zamieszkania, jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka, świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne, zasiłek dla opiekuna, specjalny zasiłek opiekuńczy.

Od 1 stycznia 2016 r. realizowana jest ustawa o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów przyznająca dla osób uprawnionych świadczenie opiekuńcze w kwocie 1 000,00 zł przez okres 12 miesięcy życia dziecka. Natomiast od 1 kwietnia 2016 r. udzielana jest pomoc zgodnie z ustawą o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci przyznająca dla osób uprawnionych świadczenie wychowawcze w wysokości 500,00 zł na dziecko. Z tej formy pomocy w 2020 r. korzystały 392 rodziny, wypłacono 11 922 świadczenia na kwotę 5 960 509,00 zł. Świadczenia te w znacznym stopniu poprawiły sytuację materialną rodzin oraz pomogły zabezpieczyć ich podstawowe potrzeby bytowe. Od 1 stycznia 2017 r. weszła w życie ustawa o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”. Ustawa określa uprawnienia kobiet w ciąży i rodzin do wsparcia w zakresie dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej i instrumentów polityki na rzecz rodziny. Pomoc udzielana jest z tytułu urodzenia dziecka, u którego zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą jego życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu. Jednorazowe świadczenie pieniężne przyznawane z tego tytułu wynosi 4 000,00 zł. Od lipca 2018 r. realizowany jest program „Dobry start”. Świadczenie dobry start w kwocie 300,00 zł przysługuje raz w roku na dziecko uczące się w szkole, aż do ukończenia przez nie 20 roku życia. Dzieci niepełnosprawne, uczące się w szkole, otrzymają świadczenie do ukończenia przez nie 24 roku życia.

Wydatki na świadczenia rodzinne, świadczenia wychowawcze, Fundusz Alimentacyjny, świadczenia „Dobry start” i liczba przyznanych świadczeń w latach 2019-2020 zostały przedstawione w poniższej tabeli.

L.p.	Świadczenia	Wydatki		Liczba świadczeń	
		2019	2020	2019	2020
1.	Zasiłki rodzinne	554 009	512 905	4 810	4 482
2.	Dodatki do zasiłków rodzinnych	285 028	278 626	2 687	2 794
3.	Zasiłki pielęgnacyjne	529 773	552 087	2 795	2 566
4.	Świadczenia pielęgnacyjne	904 067	1 038 007	573	578
5.	Specjalny zasiłek opiekuńczy	31 240	43 746	51	72
6.	Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka	43 000	33 000	43	33
7.	Świadczenie rodzicielskie	243 263	144 090	259	158
8.	Świadczenie wychowawcze	4 849 665	5 960 509	9 700	11 922
9.	Zasiłek dla opiekuna	14 260	7 440	23	12
10.	Fundusz Alimentacyjny	137 850	140 505	343	366
11.	Program "Dobry start"	201 900	203 100	673	677

Tabela 6. Wydatki na świadczenia rodzinne i liczba przyznanych świadczeń w latach 2019-2020 (dane własne GOPS)

Na podobnym poziomie wypłacane są w ciągu ostatnich lat świadczenia z Funduszu Alimentacyjnego przyznawane na podstawie przepisów Ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. W 2020 r. do świadczeń uprawnione były 34 osoby w 22

rodzinach na kwotę 140 505,00 zł. Natomiast świadczenie „Dobry start” otrzymuje 677 dzieci w 455 rodzinach na kwotę 203 100,00 zł.

ANALIZA SWOT

Mocne strony:

- Baza oświatowa (przedszkola, szkoły, świetlice szkolne);
- Wykwalifikowana kadra pedagogiczna;
- Działalność i współpraca instytucji wspomagających rodzinę;
- Współpraca między instytucjami;
- Aktywizacja społeczna i zawodowa podopiecznych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowcu;
- Powszechnie dostępna pomoc specjalistów w Gminnych Punktach Pomocy;
- Działające Świetlice Środowiskowe;
- Doświadczenie w pozyskiwaniu dodatkowych środków finansowych;
- Istniejące placówki opiekuńczo- wychowawcze na terenie powiatu świeckiego.

Słabe strony:

- Brak grup samopomocowych;
- Brak rodzin wspomagających;
- Ograniczone środki finansowe na pokrycie kosztów utrzymania dzieci w placówkach opiekuńczo- wychowawczych i w rodzinach zastępczych;
- Bezrobocie;
- Niskie kwalifikacje osób w wieku aktywności zawodowej;
- Brak dużych zakładów pracy;
- Wyuczona bezradność i roszczeniowość (wzorce pokoleniowe);
- Uzależnienie od pomocy instytucjonalnej;
- Uzależnienia członków rodziny;
- Brak nowych lokali mieszkaniowych i lokali socjalnych;
- Obarczanie samorządów nowymi zadaniami.

Zagrożenia:

- Duża liczba osób korzystających ze wsparcia Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej;
- Zwiększone zjawisko wykluczenia społecznego;
- Wzrost liczby rodzin dysfunkcyjnych;
- Wzrost patologicznych zachowań wśród dzieci i młodzieży;
- Skomplikowane procedury pozyskiwania środków finansowych z Unii Europejskiej.

Szanse:

- Możliwość pozyskania dodatkowych funduszy z Unii Europejskiej i rządowych programów;
- Wymiana informacji z innymi gminami, korzystanie z dobrych wzorców;
- Rosnące wsparcie dla rodzin o charakterze socjalnym

INSTYTUCJE MOGĄCE UDZIELAĆ POMOCY I WSPARCIA RODZINOM

Na terenie gminy Bukowiec funkcjonują instytucje polityki społecznej, edukacji i służby zdrowia, które mogą mieć wpływ na poprawę sytuacji dziecka i rodziny. Niniejsze instytucje zostały umieszczone w tabeli poniżej:

L.p.	Nazwa placówki	Adres	Liczba dzieci
1.	Szkoła Podstawowa w Bukowcu im. 16 Pułku Ułanów Wielkopolskich	Ul. Dworcowa 26 86-122 Bukowiec	224
2.	Szkoła Podstawowa im. Dr Floriana Ceynowy w Przysiersku	Ul. Szkolna 5 86-122 Bukowiec	125
3.	Szkoła Podstawowa im. Księdza Jana Twardowskiego w Różannie	Różanna 32 86-122 Bukowiec	173
4.	Przedszkole w Bukowcu	Ul. Dr Floriana Ceynowy 11 86-122 Bukowiec	85
5.	Przedszkole w Przysiersku	Ul. Szkolna 13 86-122 Bukowiec	48

6.	Świetlica Środowiskowa w Polskich Łąkach	Polskie Łąki 13 86-122 Bukowiec	12
7.	Świetlica Środowiskowa w Różannie	Różanna 32 86-122 Bukowiec	18
8.	Świetlica Środowiskowa w Bukowcu	Ul. Dworcowa 26 86-122 Bukowiec	45
9.	Świetlica Środowiskowa w Polednie	Poledno 18 86-122 Bukowiec	15
10.	Świetlica Środowiskowa w Gawrońcu	Gawroniec 67 86-122 Bukowiec	15
11.	Świetlica Środowiskowa w Budyniu	Budyń 7 86-122 Bukowiec	25
12.	Posterunek Policji w Bukowcu	Ul. Dr Fl. Ceynowy 14 86-122 Bukowiec	-
13.	Gminna Przychodnia w Bukowcu	Ul. Dr Floriana Ceynowy 18 86-122 Bukowiec	-

Tabela 7. Instytucje mogące udzielać pomocy i wsparcia rodzinom na terenie gminy Bukowiec

ZADANIA I REALIZACJA GMINNEGO PROGRAMU WSPIERANIA RODZINY

HARMONOGRAM I PLAN REALIZACJI DZIAŁAŃ W ZAKRESIE WSPIERANIA RODZINY

Aby osiągnąć podstawowy cel, którym jest pomoc rodzinom w pokonaniu pojawiających się trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie one samodzielnie rozwiązać należy ustalić kolejne cele operacyjne.

L.p.	Cel operacyjny			
1.	Wzmocnienie funkcji opiekuńczo - wychowawczej rodziny			
	Nazwa zadania	Partnerzy w realizacji zadania	Wskaźniki realizacji zadania	Planowany termin realizacji
1.1.	Wspieranie rodzin w odzyskiwaniu lub wzmacnianiu	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Przedszkola,	- liczba rodzin objętych działaniami,	2021-2023

	prawidłowego funkcjonowania oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi	Szkoły, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Parafie.	- liczba i rodzaj działań	
1.2	Prowadzenie działalności edukacyjnej i profilaktycznej	Szkoły, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Posterunek Policji	- liczba zorganizowanych spotkań edukacyjnych i profilaktycznych, - liczba osób objętych działaniami	2021-2023
1.3	Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży	Szkoły, Świetlice Środowiskowe	- liczba dzieci i młodzieży uczestniczących w zajęciach pozalekcyjnych, - liczba dzieci uczęszczających do świetlic środowiskowych	2021-2023
1.4	Współpraca z podmiotami i instytucjami zajmującymi się rodziną i dzieckiem	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	- liczba rodzin objętych działaniami, - liczba i rodzaj działań, - liczba i rodzaj grup zawodowych zaangażowanych w działania	2021-2023
1.5	Umożliwienie dostępu do poradnictwa specjalistycznego	GOPS, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, placówki oświatowe, Gminny Punkt Konsultacyjny Pomocy Psychologicznej i Prawnej, Gminny Punkt Konsultacyjny dla Osób Uzależnionych od Alkoholu i Narkotyków	- liczba osób korzystających z poradnictwa specjalistycznego, - liczba specjalistów udzielających porad	2021-2023

	Cel operacyjny			
2	Poprawa jakości życia, zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego rodzinom			
	Nazwa zadania	Partnerzy w realizacji zadania	Wskaźniki realizacji zadania	Planowany termin realizacji
2.1	Udzielanie pomocy finansowej rodzinom żyjącym w trudnych warunkach materialnych	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	- liczba i formy udzielonej pomocy, - liczba rodzin i dzieci objętych pomocą	2021-2023
2.2	Rozbudowa systemu chroniącego rodzinę przed utratą bezpieczeństwa socjalnego, wsparcie dla rodzin, w których występuje długotrwałe bezrobocie	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowcu, Powiatowy Urząd Pracy, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zespół Interdyscyplinarny	- liczba i formy udzielonej pomocy, - liczba rodzin objętych pomocą	2021-2023
2.3	Organizacja i koordynacja dożywiania dzieci i młodzieży w szkołach i przedszkolach	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, szkoły, przedszkola	- liczba dzieci korzystających z posiłków w szkołach i przedszkolach, - liczba placówek oświatowych realizujących dożywianie	2021-2023
	Cel operacyjny			
3	Rozwijanie systemu wsparcia dla rodzin w kryzysie.			
	Zadania	Partnerzy w realizacji zadania	Wskaźniki realizacji zadania	Planowany termin realizacji
3.1.	Rozwijanie lokalnego systemu poradnictwa, m.in. psychologicznego, prawnego i socjalnego oraz doskonalenie	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Posterunek Policji, Gminny Punkt Konsultacyjny Pomocy	- rodzaj poradnictwa specjalistycznego, - liczba osób korzystających z	2021-2023

	wczesnej interwencji w sytuacjach kryzysowych	Psychologicznej i Prawnej, Gminny Punkt Konsultacyjny dla Osób Uzależnionych od Alkoholu i Narkotyków	pomocy specjalistów	
3.2	Rozszerzanie oferty edukacyjnej działań profilaktycznych oraz specjalistycznego poradnictwa dla osób zagrożonych uzależnieniem	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, placówki oświatowe	- rodzaje poradnictwa specjalistycznego, - liczba osób korzystających z pomocy specjalistów - rodzaje i nakład materiałów edukacyjnych	2021-2023
Cel operacyjny				
4	Budowanie systemu wsparcia, profilaktyka i edukacja rodzin w tym szczególnie dzieci i młodzieży.			
	Zadania	Partnerzy w realizacji zadania	Wskaźniki realizacji zadania	Planowany termin realizacji
4.1	Promocja programów profilaktycznych i psychoedukacyjnych skierowanych do rodziców, dzieci i młodzieży.	Szkoły, Gminna Przychodnia w Bukowcu, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	- liczba dzieci i młodzieży uczestniczących w szkołach w organizowanych programach profilaktycznych, - liczba rodziców uczestniczących w programach profilaktycznych i psychoedukacyjnych -liczba programów	2021-2023
4.2	Zagospodarowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży poprzez propagowanie działalności klubowej i rozwój placówek wsparcia dziennego.	Szkoły, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Świetlice Środowiskowe	- liczba dzieci i młodzieży uczęszczających do placówek wsparcia dziennego	2021-2023
4.3	Egzekwowanie zakazu	Gminna Komisja	- liczba przeprowadzonych	2021-2023

	dystrybucji papierosów, alkoholu i narkotyków wśród młodego pokolenia zgodnie z obowiązującymi przepisami.	Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Posterunek Policji	kontroli w punktach sprzedaży alkoholu, -liczba podjętych interwencji dotyczących sprzedaży dzieciom i młodzieży alkoholu i papierosów	
4.4	Podnoszenie kompetencji służb zajmujących się niesieniem pomocy rodzinom			
4.5	Podnoszenie kwalifikacji zawodowych pracowników pracujących z rodzinami poprzez udział w szkoleniach, warsztatach.	Szkoły, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, organizacje pozarządowe, itp.	-liczba odbytych szkoleń i warsztatów przez pracowników pracujących z rodzinami	2021-2023

Tabela 8. Realizacja zadań w zakresie osiągnięcia poszczególnych celów

MONITORING I EWALUACJA PROGRAMU

Monitoring oraz ewaluacja będą obejmowały wyznaczone do realizacji zadania.

Prowadzony monitoring umożliwi:

- Ilościowe rozpoznanie rodzin, które wymagają pomocy;
- Ocenę zaangażowania jednostek odpowiedzialnych za ich realizację;
- Stan zaawansowania prowadzonych działań;
- Ocenę stopnia zadowolenia członków rodzin z oferowanej pomocy.

W terminie do 31 marca każdego roku wójt składa radzie gminy roczne sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny oraz przedstawia potrzeby związane z realizacją zadań.

ZAKOŃCZENIE

Zapewnienie rozwoju dziecka w rodzinie, która jest w stanie zabezpieczyć wszystkie jego potrzeby biologiczne i psychiczne oraz w rodzinie, która umożliwi mu prawidłowy rozwój i prawidłową socjalizację wymaga skoordynowanego działania różnych instytucji. Gminny Program Wspierania Rodziny ma na celu realizację działań uznanych za potrzebne i wartościowe. Program ma charakter otwarty, będzie systematycznie aktualizowany w zależności od zgłaszanych potrzeb oraz posiadanych możliwości. Podstawową zasadą realizowanego programu jest współpraca lokalnych instytucji i organizacji, która zapewni pełne i kompleksowe działania na rzecz dziecka i rodziny.

SPIS TABEL:

Tabela 1. Dane statystyczne Urzędu Stanu Cywilnego na dzień 31.12.2020 r.....	10
Tabela 2 Rodziny, którym Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej przyznał pomoc w latach 2018-2020 z podziałem na powód jej przyznania.....	11
Tabela 3. Informacja o bezrobociu w gminie Bukowiec, stan na dzień 31.12.2020 r. (dane pochodzą z PUP w Świeciu).....	12-13
Tabela 4. Liczba rodzin korzystających z pomocy asystenta rodziny w latach 2018 – 2020 (dane własne GOPS).....	15
Tabela 5. Liczba rodzin którym wydano Karty Dużej Rodziny w latach 2018 – 2020(dane własne GOPS).....	15
Tabela 6. Wydatki na świadczenia rodzinne i liczba przyznanych świadczeń w latach 2019-2020 (dane własne GOPS).....	17
Tabela 7. Instytucje mogące udzielać pomocy i wsparcia rodzinom na terenie gminy Bukowiec	19-20
Tabela 8. Realizacja zadań w zakresie osiągnięcia poszczególnych celów	20-24

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY

Czesław Wszółek